

YAHUDİLİK VE HİRİSTİYANLIĞIN ENGELLİLERE BAKIŞI

*Mustafa Sami BAYBAL**

Öz

Çok eski tarihlerden beri insanlığın önemli problemlerinden biri olan engellilik, her yerde ve her zaman var olan bir olgudur. Bu olgunun dinle ilişkilendirilmesi de son derece tabiidir. Çünkü dinin konusu insandır ve insanın müdahil olduğu her konu dini de ilgilendirir. En azından bazı insanların hayatının bir parçası olarak karşımıza çıkan engelliliğin anlam alanı ile dini birbirinden koparmak oldukça zor olsa gerektir. İşte söz konusu ilişki bağlamında ilâhî dinler arasında önemli bir konuma sahip ve çok sayıda müntesibi bulunan Yahudilik ve Hıristiyanlığın engellilere nasıl baktığına ilişkin birtakım mülâhazalara, adı geçen iki dinin kutsal metinlerini de referans alarak yukarıdaki başlık altında yaptığımız çalışmada yer verilecektir.

Anahtar Kelimeler: Yahudilik, Hıristiyanlık, Engelliler, Tora, İncil.

Reflections On The Jewish and Christian Attitude Towards the Disabled People Abstract

Disability, being one of the most important problems of humanity since the very ancient times, is a fact that has existed everywhere and in all times. That this fact has been associated with religion is quite natural. This is because the subject-matter of religion is the human and every subject that matters the human also matters religion. It must be very difficult to sever the range of disability, as it appears to be part of at least some people, from religion. This study is intended to investigate, in the context of this relationship, how Judaism and Christianity –which possess an important status among the revealed religions and have a great number of followers– look at the handicapped people with a special reference to their scriptures.

Keywords: Judaism, Christianity, the disabled people, the Torah, the Gospel.

I. GİRİŞ

Bireysel düzeydeki bozuklukları ifade eden engellilik; bir yetersizlik veya özür nedeni ile yaşa, cinsiyete, sosyal ve kültürel faktörlere bağlı olarak kişiden beklenen rollerin yerine getirilememesidir. Engellilik bozukluk veya özürün, bireyin kültürel, sosyal, ekonomik ve çevresel uyumu ile etkileşimi içinde incelenir.¹

Engelli ise, doğuştan veya sonradan, herhangi bir hastalık veya kaza sonucu, bedensel, zihinsel, ruhsal, sosyal, duygusal ve duygusal yeteneklerini çeşitli derecelerde kaybetmesi nedeniyle toplumsal yaşama uyum sağlama ve günlük gereksinimlerini karşılamada güçlükleri olan bireydir.²

Engellilik, hiç şüphesiz her yerde ve her zaman var olan bir olgudur. Kadının- dan erkeğine, yüksek gelirliden alçak gelirliye, bebeğinden yaşlısına, gelişmiş ülkelerden geri kalmış ülkelere her kesimin ortak sorunu olabilmekte, günümüzde bu dünyada yaşayan milyonlarca engelli hayatını öyle ya da böyle sürdürmektedir.

Engellilik çok eski tarihlerden beri insanlığın problemidir. Ve insanlığın problemi olarak var olan bir olgu dinin de konusunu teşkil eder. Zira dinin konusu insandır ve insanın müdahil olduğu her türlü konu dini de alâkadar eder. Dolayısıyla engellilik problemine ilişkin dinin bir sözünün olması ve en azından psikolojik olarak böyle bir gerçeğe katkıda bulunması son derece doğaldır.

Engelli birey ve ailesi açısından engel durumunu kabul etme, olumlu benlik kavramı oluşturma ve engel durumundan kaynaklanabilecek sorunları aşmada, olumlu katkıda bulunabilecek kaynaklardan biri de din olabilir. Çünkü din, bireyin kendini ve dış dünyasını tanıma, anlama ve buna bağlı olarak da bir yaşam felsefesi oluşturmaya açısından ona bir takım bilgiler sunar.

Din, engelli bireye karşılaştığı sıkıntıları aşmada moral desteği sağlama, kendisine her zaman yardımcı olacak ve sığınabileceği yaratıcısı olduğu duygusunu kazandırarak, yaşama sevincini artırma yanında, az önce belirttiğimiz gibi yaşadığı durumu kavramasına da katkı sağlayacağı bilişsel nitelikte bazı açıklamaları da ona takdim eder.³

Bu çalışmamızda, engelliler üzerine pek çok şey söyleyen İslâm'ın⁴ bir kenarda

* Doç. Dr. , N. E. Ü. İlahiyat Fakültesi Dinler Tarihi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi, msbaybal@konya.edu.tr.
¹ Geniş bilgi için bk. Adem Efe, "Engelli Birey ve Ailelerinin Sorunları, Toplumdan Beklentileri ve Din", ed. Ali Seyyar, *Manevî Sosyal Hizmetler*, Rağbet Yayınları, İstanbul, 2008, s. 201-221; Saffet Sancaklı, "Hz. Peygamber'in Engellilere Karşı Bakış Açısının Tespiti", *Manevî Sosyal Hizmetler*, ed. Ali Seyyar, Rağbet Yayınları, İstanbul, 2008, s. 180.

² Hamdi Döndüren, "İslâm'ın Engellilere Tanıdığı Kolaylık ve Ruhsatlar", *Ülkemizde Engelliler Gerçeği ve İslâm*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2003, s. 100.

³ Geniş bilgi için bk. Naci Kula, "Engellilik ve Din", *Diyanet Aylık Dergi*, Ankara, Mayıs 2004, sy. 161, s. 4-7.

⁴ Bu konuda yeterince çalışma olmakla birlikte, bir fikir vermesi açısından bk. İsmail Karagöz, "Kur'an'ın

tutarak; İlahî dinler kategorisine dahil ettiğimiz Yahudilik ve Hıristiyanlığın engellilere nasıl baktığına dair birtakım mülâhaza ve değerlendirmelerimizi, söz konusu iki dinin temel referanslarını da dikkate alarak konunun ilgilileriyle paylaşmak istiyoruz.

Biz burada Yahudilik ve Hıristiyanlığa, engellilere sağladıkları haklar ve yükledikleri sorumluluklar açısından bakmaya çalışırken; din alanını, sakatlıkla ilgili bütün kavramların çıkış kaynağı olarak kabul eden ve kutsal metinler üzerinden söz konusu çerçeveye çok farklı yaklaşan görüşlerin de karşımıza çıktığını ifade etmeliyiz. Örneğin, Mağdule Demircioğlu “Sakatlık ve Din” başlıklı kısa makalesinde, dini, Marksist teorik çerçevede ele almakta; sakatlığı, üretim ilişkilerinin tarihte meydana getirdiği eşitsizlikler bağlamında düşünmektedir. Bu noktada İslâm’ı, sakatlara karşı bakışı yönünden Hıristiyanlığa göre daha olumlu değerlendirmekle birlikte, genelde ilâhî dinlerin sakatlığa yaklaşımını, sadaka gibi sosyal yardımlaşma ağı çerçevesinde ve yine dinlerdeki peygamberlerin hayatlarında gözüken, hastaları iyi etme gibi mistik ve macik özellikleriyle ele almakta; bu iki özelliği dinin olumlu işlevi olarak değerlendirmektedir. Sonra da sonra sonuç sadedinde şunları söylemektedir:

“Kutsal metinlerde bir kurtarıcı kimliğine sahip olan kişilerin mucizeler yaratarak insanlar üzerinde etkin bir gücünün açığa çıkması sakatlar üzerinden verilmektedir. Kutsal metinlerde körlerin, sağır dilsizlerin, yürüyemeyen kişilerin ilâhî bir güce sahip olan ‘peygamberler’ aracılığıyla iyileştirildikleri yazılmaktadır. Bu ilâhî güç aracılığıyla iyileşen sakatlar yaşamlarında sürekli bu umutlar altında kendileri için bir kurtarıcı beklemekte ve bütün umutlarını bu kurtarıcıya bağlamaktadırlar. Yaşam zorluklarının kendisinden kaynaklı olduğunu içselleştirerek, problem çözmeyi ilâhî güçlere havale etmektedirler. Genellikle de sakatların büyük bir bölümü nesnel koşulların getirmiş olduğu sorunları çözmeye çaresizlik içinde dinî kurumlara başvurmuştur. Sakatlıklarını kader olarak görmekte ve böylelikle çileci bir yaşamı dinin yaptırımları altında sürdürmektedirler. Kısaca dinsel öğreti; dışlanan toplumsal kesimlere ‘Her şey yolundadır ve iyidir, kötü olan sensin. Sistem içindeki yerini kabul etmeli ve uyum sağlamalısın. Ancak böylece huzura kavuşabilirsin’i vaaz eder. Bu anlayış dinin öngörülerini içselleştirmeye neden olur. Sakatın kendi sakatlığından dolayı çevreye, doğaya ve topluma karşı yabancılaşması aslında toplumsal çelişkilerin sakatlığı üzerindeki bir yansımasıdır. Çünkü bu çelişkilerin kaynağında bunalım ve krizler vardır. Bu bunalımdan çıkış ancak başkaldırma ve direnme yoluyla olur. Çileci bir yaşam çelişkilerin ve bunalımların olmadığı anlamına gelir. Oysaki sakatlık, iç kavgası olan, başlı başına bunalımları içinde barındıran bir olgudur. Sakatlığı aşmak dinsel anlayışın getirdiği düşünceleri aşmakla gerçekleşir.”⁵

→ →

Engellilere Yaklaşımı”, *Ülkemizde Engelliler Gerçeği ve İslâm*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2003, s. 33-58; Sancaklı, a. g. m. , s. 179-217.

⁵ <http://www.engelliler.biz/forum/archive/index.php/t-120826.html> (erişim: 25. 12. 2014).

Yapılan bir araştırmada doğuştan gelen bazı sebepler veya kaza, hastalık, doğal afet gibi nedenlerle engelli olan bireylere yönelik tutumlarla bireyin hayatında önemli ve geniş bir referans çerçevesi sunan dinin etkisiyle oluşan dinî tutumlar arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmadan elde edilen bulgular, yaş, cinsiyet, sosyo-ekonomik düzey gibi bazı değişkenler açısından da değerlendirilmiştir. Nihayet lise ve üniversite eğitimi alan öğrenciler üzerinde yapılan araştırma sonucu dinî tutumlar ile engellilere yönelik tutumlar arasında olumlu bir ilişki olduğu gözlenmiştir.⁶

Dinin engelliye bakışıyla alâkalı burada birkaç noktaya daha değinmenin faydadan hâli olmadığını düşünüyoruz ve web ortamında engellilerle ilgili olarak paylaşılan bir yazıda geçen bazı ifadeleri burada aktarmak istiyoruz.

“Her şeyden önce engelli birey ve onun ailesi, başta “kabullenme” sorunu olmak üzere birçok sıkıntıyla karşı karşıya kalmak ve onlarla başa çıkmak zorundadır. Engelli birey ve ailesi açısından engel durumundan kaynaklanan sorunlarla başa çıkma ve onları çözmede, olumlu katkı sağlayacak kurumlardan birinin, din olduğunu söylememiz mümkündür. Yine din, insanların gidişine ayak uydurmak zorunda oldukları bir dünyada psikolojik denge kurmanın yollarından biridir. İnsanların dış dünyayı algılamalarında ve kendini o dünyada belirli bir yere yerleştirme modeli olarak fonksiyon görür. Engelli birey ve yakın çevresi de engel durumunu kabul etmede, içinde bulunduğu halden dolayı girdiği stresle başa çıkmada ve kendini ayarlama dinden ve onun ortaya koyduğu dünya görüşünden yararlanabilir.

Engelli birey ve ailesi içinde bulunduğu, yaşadığı durumdan dolayı zaman zaman kendi kendine, “niçin ben / biz?”, “neden bu olay benim / bizim başımıza geldi?”, “Allah niye beni / bizim çocuğu seçti?”, “ben niye böyleyim?” vb. gibi çeşitli şekillerde engel durumunu sor(gula)ma, anlama, anlamlandırma yoluna gitmektedir. Dolayısıyla bu tür soruların cevabını bulmada veya içinde bulunduğu durumu anlamlandırmada engelli insan dine müracaat eder. Çünkü din insanın hayatta karşılaştığı her olay ve duruma hazır ve anlamlı cevaplar veren ve ona nasıl yaşaması gerektiği hususunda yol gösteren bir zihni muhtevalar sistemidir. Ayrıca din hayata anlam ve gaye kazandırır. Bununla birey hayatın insana yüklediği krizleri karşısında mânen güçlenir.”⁷

II. YAHUDİLİĞİN ENGELLİLERE BAKIŞI

“Hepimiz Tanrı tarafından yaratıldık. Bunu aklımızda tutarsak kimsenin mükemmel olmadığını anlarız” sözü, aslında bütün ilâhî dinlerin insana bakış açısını

⁶ Geniş bilgi için bk. M. Naci Kula, “Bedensel Engellilere Yönelik Tutumlar ile Dinî Tutumlar Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma”, *İslâmî Araştırmalar Dergisi*, Ankara, 2007, c. 19, sy. 3, s. 511-524.

⁷ <http://ozelegitimokulu.tr.gg/ENGEL%26%23304%3B-%C7COCUK-VE-A%26%23304%3BLES%26%23304%3B-SORUNLARI.html> (erişim: 25. 12. 2014).

yansıtır. Burada amaç, karşımızdaki insana, Tanrı'nın ona bahsettiği potansiyele ulaşma ve birey olarak yeteneklerini tam mânâsıyla kullanma gücünü kazandırmaktır. Yahudiliğin kutsal kitabı olan Tora'nın emrettiği iki şey son derece önemlidir: İlgı göstermek ve saygı duymak. Karşımızdaki ister sağlıklı olsun, isterse engelli, değişen bir şey yoktur. Hepimizin birbirimize ihtiyacı olduğunu ve engelliliğin de hayatımızın bir parçası şeklinde değerlendirilmesi gerektiğini asla unutmamız gerekmektedir.

Meşhur Yahudi filozofu Musa bin Meymun, Rönesanstan beri Batılılarca bilinen adıyla Maymonides (1135-1204), "Delâletü'l-Hairîn" adlı eserinde, beden in refah ve sıhhatinin, entelektüel mükemmelliğin ön şartı olduğunu dile getirmektedir. Zira beden sağlıklı olunca, düşünme, idrak ve hikmete nüfuz etme doğru bir şekilde tezahür edecektir, demektedir.⁸ Dolayısıyla bedeni hiçbir zaman hakir görmeyen⁹ ve beden sağlığını dikkate alan Yahudilik; hem bedenlerde yara açılmamasını¹⁰ ve dövme işareti konulmamasını¹¹ emretmiş, hem de kutsal saydığı mensuplarının yani Yahudilerin beden in sağlam ve sağlıklı olması için **Kaşer*** hükümlerine çok büyük önem atfetmiştir.¹² Burada anlaşılması gereken, Yahudiliğin insana, hayata, hattâ bir hayvanın hayat hakkına bile saygı göstermeyi¹³ ön plânda tutan bir din olduğu, sağlıklı kalabilmenin gerekleri yerine getirilmediği takdirde engelli hâle gelmenin çok uzak olmadığıdır.

Yahudiliğin sözlü dinî edebiyatı diye bilinen ve Tevrat'ın şifahî yorumu olan Talmud'da¹⁴, insanların engelli kişileri nasıl gördüğü hakkında bize fikir veren şöyle bir öykü vardır. "Bir zamanlar Rabi Şimon ben Elazar adındaki büyük bir haham, Tora çalıştıktan sonra evine dönerken "çirkin bir adam" ile karşılaşmıştır. Tora'nın o güzel sözcüklerini öğrendikten sonra o çirkin kişiyi görmek, hahamı şoka uğratmış ve "Bu ne kadar çirkin bir adam!" demiş. Karşısındaki adam çirkin olabilirmiş ama aptal değilmiş. Çok içerlemiş ve şöyle demiş: "Neden gidip de beni yapan Sana'atçı'ya (yani Tanrı'ya) ne kadar çirkin bir şey yaptığını söylemiyorsun?" Rabi Şimon ben Elazar, sözlerinin incitici ve yanlış olduğunu anlamış ve adama, kendisini

⁸ Mehmet Aydın, "Yahudilik'te İnsan Sağlığı", *Türk-İslâm Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi*, Konya, 2011, Yıl: 6, sy. 12, s. 17.

⁹ Yusuf Besalel, "Beden", *Yahudilik Ansiklopedisi*, Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın A. Ş. , İstanbul, 2001, I, 101.

¹⁰ Levililer, XXI/5.

¹¹ Levililer, XIX/28.

* Kaşer (Koşer): "Uygun, helâl, geleneklere göre kabul edilebilir" anlamına gelir. Genellikle, dinî kurallara uygun olarak hazırlanan yiyeceklerin tümü ve bu tip gıdaları satan kasap ve gıda dükkanlarına verilen isimdir. Bk. Besalel, "Kaşer", a. g. e. , II, 313-314.

¹² Aydın, a. g. m. , s. 10.

¹³ Levililer, XXIV/21.

¹⁴ Geniş bilgi için bk. Geoffrey Wigoder, "Talmud", *Dictionnaire Encyclopédique Du Judaïsme*, Éditions Robert Laffont S. A. , Paris, 1996, s. 982-988; Mehmet Aydın "Talmud", *Ansiklopedik Dinler Sözlüğü*, Damla Ofset A. Ş. , Konya, 2005, s. 738-740.

affetmesi için yalvarmış. Bu öykü bize her birimizin Tanrı tarafından yaratıldığını öğretir. Bunu aklımızda tutarsak, kimsenin mükemmel olmadığını ve kimsenin çirkin olmadığını anlarız. ”

Yukarıdaki satırlar, Rav Mendy Chitrik'in Şalom gazetesinde yayımlanan, bizim deinternet ortamında müşahede ettiğimiz ve Aşkenaz Cemaati Hahamı Estreya Seval Vali tarafından da Türkçeye çevrilen “Bir İlahiyat Problemi Olarak Yahudiliğin Engellilere Bakışı” adlı iki makalesinin ilkinden alınmıştır ki¹⁵; ikinci makalesi de aynı başlığı taşımaktadır.

Rav Mendy Chitrik ilk makalesinde yukarıda yer verdiğimiz örnekten sonra konumuzla ilgili şunları söylemektedir:

“Yahudi Kanunu (Alaha)¹⁶ uyarınca engelli kişilerin, diğerlerine göre farklı hak ve sorumlulukları vardır. Toplum değiştikçe kanun gelişir. Hahamlar bazen toplumda bir değişim meydana geldiğini fark eder ve bu değişimi, kanuna yerleştirmenin yollarını bulur. Bazen de Yahudi toplumunda değişimi gerçekleştiren, kanunun kendisidir.

Eskiden işitme engelli kişiler, iletişim kurmayı öğrenemezdi. Bu yüzden de anlayamayan kişiler olarak muamele görürlerdi. Geçtiğimiz iki yüzyıl zarfında işitme engelli çocukları eğitmeyi öğrendik. Böylece bu çocuklar, toplumdaki yerlerini eksiksiz alabilmektedir. Hahamlar da bu duruma uyum göstererek, işitme engelli kişilerin Yahudi yaşamında daha büyük bir rol oynamasını mümkün kılmıştır.

Görme engelli kişiler, her zaman konuşarak iletişim kurabilmiştir. Yahudi kanunu, görme engelli kişileri her zaman korumuş ve diğer insanlar gibi saygı görmeleri gerektiği konusunda ısrar etmiştir. Yahudi kanunu bu açıdan zamanın ilerisindeydi...”¹⁷

Yazısında, engelli kişilerin Yahudi kanununu uygulamada karşılaşılabileceği bazı zorlukları ele almaya çalışacağını belirten Chitrik, “Ancak bu konuya eğilmeden önce, saygı değer öğretmenim Lubavitch Rabi Menachem Mendel Schneerson'un, İsrailli engelli asker ve sporculara hitaben (19 Ağustos 1976 tarihinde) yaptığı konuşmadan, bir bölümü aktarmak istiyorum” diyerek şu satırlara yer verir: “Fiziksel bir zayıflık veya eksikliği bulunan kişinin üzülmesi için hiçbir neden yoktur. Bu durum, aslında Yüce Yaratıcı'nın o kişiye engelleri aşma ve sıradan insanların başaramadığı şeyleri başarma imkânını veren özel ruhanî güçler bahşettiğini gösterir.

‘Özürlü’ terimi hiç kimse için kullanılmamalıdır. Aksine bu kişilerin, sıradan in-

¹⁵ <http://arsiv.salom.com.tr/news/print/24949-Bir-ilahiyat-problemi-olarak-Yahudiligin-engellilere-bakisi.aspx> (erişim: 02. 07. 2015).

¹⁶ Geniş bilgi için bk. Besalel, “Alaha”, a. g. e. , I, 51-54.

¹⁷ <http://arsiv.salom.com.tr/news/print/24949-Bir-ilahiyat-problemi-olarak-Yahudiligin-engellilere-bakisi.aspx> (erişim: 02. 07. 2015).

sanların sahip olduklarının çok ötesinde özel güç ve yetenekleri vardır; Tanrı katında özel ve 'fevkalâde'dirler. Dolayısıyla, aslında ne olduklarını gösteren bu sıfatla adlandırılmaları gerekir: 'Fevkalâde'. Bu sıfat, onların neşe ve özgüvenin canlı örnekleri olmasını sağlayan sıra dışı özelliklere vurgu yapar ve fiziksel ya da bedensel durumuna bakmaksızın her kadın ve erkeğin, 'Yukarı'daki Tanrı'nın parçası' olan bir ruha sahip olduğunu gösterir ve bu, her türlü engeli aşar. ”¹⁸

Chitrik'in ilk makalesinde, “Yahudi Kanununun Söylemleri” diye bir alt başlık altındaki açıklamaları da konumuzun Yahudiliğe ait kısmının anlaşılması açısından son derece önemlidir. O, şöyle demektedir:

“Engelli kişiler ve Yahudi toplumu ile etkileşimleri konusundaki pratik ve etik meseleler, Yahudi kanunu yetkililerinin fazla dikkatini çekmemiştir. Oysaki bu meselelerin, önemli insanî, hukukî, etik ve finansal sonuçları vardır. Yahudi Kanunu (Alaha) bazı Yahudilerin, Tora ve din âlimlerinin tüm emirlerini yerine getirmelerine engel olan, fiziksel ve duygusal kısıtlamalara sahip olduğunu kabul eder. Yahudi Kanunu, engelli kişilerin bazı emirleri yerine getiremediklerinden ötürü suçluluk duymamaları ve engelli kişilerin, insan olarak değer ve ruhaniliğinin hiçbir şekilde azalmaması gerektiğinin altını çizer. Alaha'nın yaptığı, bu kişileri Yahudi sıfatıyla ellerinden bütün geleni yapmaya teşvik etmek ve topluma, dinî vecibelerini yerine getirebilmeleri için, onlara yardım etmesini öğütlemektir.¹⁹

Chitrik, yukarıdaki ifadelerine katkı sadedinde şu noktaya da vurgu yapmaktadır: “Toplumun, zihinsel engelli kişilere yardımcı olma zorunluluğu konusunda, Rabi Moshe Sofer'in on sekiz yaşındaki bir kadın hakkındaki duyarlı sözlerini örnek göstermek mümkündür: Geçiminden de, tıbbî bakımından da bir tek babası sorumlu değildir. Bu kişi, toplumun bakmakla yükümlü olduğu bir yoksul gibi muamele görmelidir. Engelin türü ve derecesi, kişinin Alaha karşısındaki durumunu önemli oranda etkileyebilir. Örneğin belli bir engeli olan kişi, dinî vecibesini farklı bir şekilde yerine getirebilir ya da o vecibeden muaf tutulabilirken, başka bir engeli olan kişiye aynı muafiyet tanınmayabilir. Engelin 'derecesi', bu konuda karar verme yetkisi hahamlar tarafından kabul edilmiş bir kişi (**posek**)* tarafından belirlenmelidir. ”²⁰

İbn Meymun, Mabel ile ilgili kurallar çerçevesinde birtakım açıklamalar yaparken bazı şeylere dikkat çekmiştir. Özellikle Mabel görevlilerinin (Kohanim veya

¹⁸ <http://arsiv.salom.com.tr/news/print/24949-Bir-ilahiyat-problemi-olarak-Yahudiligin-engellilere-bakisi.aspx> (erişim: 02. 07. 2015).

¹⁹ <http://arsiv.salom.com.tr/news/print/24949-Bir-ilahiyat-problemi-olarak-Yahudiligin-engellilere-bakisi.aspx> (erişim: 02. 07. 2015).

* Posek; Alaha (Yahudi Dini Hukuku) Uzmanı. Geniş bilgi için bk. Besalel “Posek”, a. g. e. , II, 511-512.

²⁰ <http://arsiv.salom.com.tr/news/print/24949-Bir-ilahiyat-problemi-olarak-Yahudiligin-engellilere-bakisi.aspx> (erişim: 02. 07. 2015).

Koenler), en iyi ve en güzel elbiseler giyinmelerinin emredildiğini²¹ belirten İbn Meymun, bir hata veya kusuru olan kimsenin Mabed'de ilâhî hizmete kendini adanmayacağını, ruhbanlıktan atılan kimselerin de buna dâhil olduğunu ifade etmiştir.²²

Nitekim Levililer'de bu durum çok net bir şekilde şöyle ortaya konmuştur: Rab Musa'ya şöyle dedi: "Harun'a de ki, 'Soyundan gelecek kuşaklar boyunca kusurlu olan hiç kimse yiyecek sunusu sunmak üzere Tanrısı'na yaklaşmasın. Kusurlu olan, sunağa yaklaşamaz: Kör, topal, yüzü arızalı, organlarından biri aşırı büyümüş, kolu veya ayağı kırık, kambur, cüce, gözü özürlü, uyuz, yarası kabuk bağlamış ya da hadım. Kâhin Harun'un soyundan bu kusurlara sahip hiç kimse Rab için yakılan sunuyu sunmak üzere sunağa yaklaşmayacak. Çünkü kusurludur. Tanrısı'na yiyecek sunusu sunmak üzere sunağa yaklaşamaz. Böyle bir adam Tanrısı'na sunulan kutsal ve en kutsal yiyecekleri yiyebilir. Ancak perdeye ve sunağa yaklaşmayacaktır. Çünkü kusurludur. Tapınağımı kirletmesin. Onları kutsal kılan Rab benim.'"²³

Levililer'de ifadesini bulan yukarıdaki sözlerden hareketle araştırmacı Saul M. Oylan, bir çalışmasında aynı duruma işaret etmiş ve şöyle demiştir: "Fiziksel kusuru olan yani engeli olan görevlinin Mabed içinde sunak gibi çok özel yerlere yaklaşması yasaktır, bununla birlikte eşit tabakadan oluşan kişilerin yaptıkları âyinlere katılmaları da yasaktır. Bu tür aktivitelerden ayrı tutulmaları, kusurlu olan görevlileri sağlam olanlardan derece olarak daha aşağı bir seviyeye getirmektedir. Prestij olarak daha yüksek olan âyinlere katılamamalarına rağmen, kusuru bulunan görevliler derece olarak görevli olmayanlardan üstün kabul edilir."²⁴

Yahudi hahamları, Levililer, 21/18-20'de listelenen kusurların sadece birer örnek teşkil ettiğini, bunların dışında sözlü Tora ile bilinen başka kusurların da bir Koen'i görevden alıkoymadığını öğretmişlerdir. Onların verdikleri listeye göre, bir Koen'i kutsal görevden ve Mizbeah'ın ötesine geçmekten alıkoyan toplam yüz kırk tane bedensel kusur mevcuttur. Zaten bedensel kusuru olan bir Koen'in Bet-Amikdaş (Kudüs Mabedi)'ta kutsal görev alamaması, Tora'nın 613 emrinden biridir.²⁵

Aslında bedensel kusurlu Koenler'in kutsal görevi yapmaları yasak olmasına karşın, daha önce zikrettiğimiz gibi "kutsal" nitelikli yiyeceklerden Koenler'e ayrılan

²¹ Çıkış, 28/2.

²² Hatice Doğan, *Maymonides'in Hayatı ve Eserleri*, Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın A. Ş. , İstanbul, 2010, s. 175.

²³ Levililer, 21/16-23.

²⁴ Saul M. Oylan, *Rites and Rank: Hierarchy in Biblical Representations of Cult*, Princeton University Press, New Jersey, 2000, s. 112.

²⁵ Moşe Farsi (Çeviri ve Düzenleme), *Tora ve Aftara (Vayikra)*, Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın A. Ş. , İstanbul, 2006, III, 462.

kısımlarda eşit pay sahibi olmaları, onların, Tanrı'nın gözünde diğer sağlam Koenler'den herhangi bir farkı olmadığını gösterir. Tanrı'nın bu Koenler'i görevden alıkoyması, onları değersiz kabul ettiğini göstermez. Fakat ne yazık ki birçok insan, bedensel kusurlu olanları "uygun" görmez ve örneğin, bir krala ya da benzeri bir yöneticiye elçi olarak göndermez. Dolayısıyla "insanların gözünde" uygun olmayan bu Koenler'in, Tanrı'ya yönelik görevlerde kullanılması, yine "insanların gözünde" Tanrı'ya yönelik bir değer ve saygı eksikliği anlamına gelebileceğinden, Tora bu kişileri görevden alıkoymuş, yine de, Tanrı'nın gözünde diğerleriyle tamamen eşit kutsiyete sahip olduklarını vurgularcasına, normal Yahudilerin yiyemeyeceği "kutsal" yiyeceklerden onlara diğer Koenler'le eşit pay vermiştir. Bu da sürekli fizikselliği ön plânda tutan insanlara yönelik açık bir mesajdır.²⁶

Daha önce ismini zikrettiğim Saul M. Olyan başka bir çalışmasında, "Yahudi kutsal metinlerinde birçok örnekte engelli kimselerin zikredildiği görülmektedir" dedikten sonra körlüğün kusur olarak görülmesine karşın, lânetler arasında fazlaca yer almadığını söylemektedir.²⁷ Körlüğün sıkça cahillik, güçsüzlük ve birilerine bağımlılık gibi özelliklerle ilişkilendirildiğini ileri süren Olyan, Yeremya, 31/7-9'u da örnek göstererek, kör ve total erkeklerin derece olarak hamile kadınlarla bir tutulduğunu kaydetmiştir. O'na göre sağrlık ve dilsizlik, körlüğün aksine kutsal metinlerde kusur olarak yer almaz; ancak, sağır ve dilsizler, kusurlu olan körler ve diğer kusurlularla ilişkilendirilip kusurlu olarak sınıflandırılırlar. Bununla birlikte sağır ve dilsizler zavallılık, cahillik ve savunmasızlıkla ilişkilendirilip tanımlanırlar.²⁸

Olyan, konuyla ilgili açıklamaları kapsamında şu önemli hususa da dikkat çekmektedir: "Engelli olmanın nedeni, Tanrı takdiri ile nadiren ilişkilendirilir. Çıkış, 4/11'de Yahve'nin kendisi konuşabilme, görebilme ve duyabilmenin yanı sıra, körlük, sağrlık ve dilsizlik gibi engellerden de kendisinin sorumlu olduğunu ifade etmektedir. Bunun yanında engelli olmanın nedenini, günahlara bir ceza olarak açıklayan, insanın günah işlemesinden Tanrı'nın hoşnut olmadığını ifade eden birçok metin de vardır..."²⁹

Nitekim Yahudi kutsal metinlerinde "engelli olmanın, Tanrı ile olan ahite uymamakla (itaatsizlikle) alâkalı olduğu" şeklinde bazı yorumlar da karşımıza çıkmaktadır. Örneğin, Tora'nın Tesniye (Yasanın Tekrarı) bölümünde 28. babın hemen başında, "Eğer Tanrınız Rab'bin sözünü iyice dinler ve bugün size ilettiğim bütün buyruklarına uyarsanız, Tanrınız Rab sizi yeryüzündeki bütün uluslardan üstün kılacaktır. Tanrınız Rab'bin sözünü dinlerseniz, şu bereketler üzerinize gelecek ve si-

²⁶ Tora ve Aftara, III, 466-467.

²⁷ Saul M. Olyan, *Disability in the Hebrew Bible: Interpreting Mental and Physical Differences*, Cambridge University Press, Cambridge, 2008, s. 121.

²⁸ Olyan, *Disability in the Hebrew Bible: Interpreting Mental and Physical Differences*, s. 122.

²⁹ Olyan, *Disability in the Hebrew Bible: Interpreting Mental and Physical Differences*, s. 122.

zinle olacak”³⁰ sözleri yer aldıktan sonra bu bereketler teker teker sıralanır. Daha sonra da İsrail halkı şayet Rab’biyle yaptığı ahdi bozarak Tanrı’nın buyruklarına uymazsa, başlarına gelecek olan lânetler de ard arda zikredilir. Bu zikredilen lânetler arasında çalışmamızla alâkalı olması bakımından şu sözler oldukça dikkat çekicidir: “Rab sizi delilikle, körlükle, şaşkınlıkla cezalandıracak. Öğle vakti körlerin karanlıkta el yordamıyla yürüdüğü gibi yürüyeceksiniz. Yaptığınız her şeyde başarısız olacak, sürekli sıkıştırılacak, yağmalanacaksınız. Sizi kurtaran olmayacak.”³¹

M. Miles adlı bir başka araştırmacı “Journal of Religion, Disability & Health (2002) vol. 6(2/3) pp. 149-204” adlı bir dergide yayınladığı “Disability and Deafness, in the context of Religion, Sprituality, Belief and Morality, in Middle Eastern, South Asian and East Asian Histories and Cultures: annotated bibliography” başlıklı makalesinde, Talmud’un asıl metnini oluşturan Mişna’da engellilerle ilgili geçen bazı yasaklamalar ve muâfiyetleri izah etmeye çalışmıştır. Miles’in Mişna’dan hareketle verdiği bilgilere göre sağır-dilsiz, zihinsel engelli aynı zamanda âkil baliğ kimselerin kurbanı veya adağı kabul edilmez veya geçerli değildir. Sağır-dilsiz, kör ve zihinsel engelli birinin - bu durumu geçici olup da düzelmesi durumu harici - yaptığı boşanma geçersizdir. Yine sağır-dilsiz biri menkul mülkiyetlerle ilgili konularda işaretlerle veya ağız hareketleriyle iletişim kurabilir. Bunun yanında duyma yeteneği olan birinin öküzü, sağır-dilsiz, zihinsel engelli ve fakat akıl-baliğ olmayan birinin öküzüne zarar verdiği davada sağlıklı kişi sorumludur; aksi bir durumda yani özürünün öküzü sağlam birinin öküzüne zarar verdiğinde engelli kişi kusurlu değildir, ancak o engelli başka birinin gözetimi altında ise böyle bir durumda sorumlu olur. Ayrıca Mişna’nın bir bölümünde yer aldığı kadarıyla kesik ayaklı birinin takma bacakla dışarı çıkması bazı âlimlere göre caiz, bazılarına göre ise yasaktır.³²

Daha önce ismini zikrettiğimiz ve çalışmasından söz ederek ortaya koyduğu iki makalesinden ilkinde dikkatimizi çeken bazı fikir ve görüşlerine yer verdiğimiz Rav Mendy Chitrik, yine ilk makalesinde engelli kişinin, Şabat ve Yahudi bayramları konusunda herkesle aynı kurallara uymak zorunda olduğunu, dolayısıyla engelli bir kişinin Şabat gününün kutsallığını bozmayacağını ifade ettikten sonra, engellinin şayet hayatî bir tehlikesi yoksa **Kipur*** günü oruç tutması gerektiğini söyler. Ona göre zaten hayatî tehlike durumunda Tora ve din âlimlerinin emir ve kurallarının, üç tanesi hariç tümü göz ardı edilebilir. Yine de engelli kişiler için geçerli olan özel kurallar vardır.³³

³⁰ Tesniye, 28/1-2.

³¹ Tesniye, 28/28-29.

³² <http://www.independentliving.org/docs7/miles2007.pdf> (erişim: 09. 07. 2015).

* Kippur (Yom Kipur): Yahudilerin yıllık oruç günü olan Kefaret Günü’ne verilen İbranice isim. Geniş bilgi için bk. Şinası Gündüz, *Din ve İnanç Sözlüğü*, Vadi Yayınları, Ankara, 1998, s. 399; Mehmet Aydın, *Ansiklopedik Dinler Sözlüğü*, s. 396.

³³ <http://arsiv.salom.com.tr/news/print/24949-Bir-ilahiyat-problemi-olarak-Yahudiligin-engellilere-> → →

Chitrik, söz konusu ilk makalesinde yukarıdaki açıklamalara yer verip, engellileri ortopedik engelliler, görme engelliler ve işitme engelliler şeklinde üç kısma ayırdıktan sonra her bir engelli grubunun Yahudi kanunları çerçevesinde neleri yapıp yapamayacağını tartışır. Biz bu tartışmaları onun dilinden olduğu gibi makalemize almakta fayda mülâhaza ediyoruz.

“Yardımsız yürüyemeyen engelli bir kişi Şabat günü, kişinin normalde nesnelere taşıyamayacağı yerlerde bile tekerlekli sandalye, baston, koltuk değneği ya da yürüteç kullanarak topluma karışabilir. Yahudi kanunu bunları kişinin uzuvlarının yerine geçen mekanik destekler olarak görür. Ancak bu mekanik destekler, yardımsız yürüyebilen bir kişiye sadece fazladan denge sağlayacaksa, Şabat günü kullanılamaz.

Dua şalı talit’in, tekerlekli sandalyenin koltuk veya arka kısmında taşınmasına izin verilir; çünkü talit, tekerlekli sandalyeye bağlı sayılır. Bu durum, Şabat günü elinde taş tutan bir çocuğu taşımaya benzer.

Engelli bir kişi, Şabat günü bacak desteği takabilir; çünkü bu, giysisinin bir parçası olarak kabul edilir. Takma uzuv türünden protezler, toplum içinde bile takılıp çıkarılabilir, çünkü bedenin parçası sayılırlar.

Motorlu olan tekerlekli sandalyeler ve elektronik cihazların Şabat ve bayram günlerinde kullanılması ciddi bir Alaha sorununa yol açmaktadır. Bu yüzden, Şabat ve bayram günleri, elektrikle çalışan tekerlekli sandalyeleri toplum içinde kullanmaktan kaçınmak gerekir.

Görme engelli kişi, kendisi ve başkaları için tehlike oluşturmaması şartıyla, cuma akşamı Şabat mumu yakmalıdır. Âmâ kişi sinagoga giderken, rehber köpeği ona eşlik edebilir. Köpek, sahibinin toplu halde dua etme emrini yerine getirmesini sağladığından, sinagogun kutsiyetini ihlâl etmiş sayılmaz. Âmâ kişi, baston kullanmadan yürüyemiyorsa, Şabat günü toplum içine karışmak için baston kullanabilir, çünkü baston, giysi olarak kabul edilir.

Hiç görmeyen ya da görme kaybı olan kişi, braille alfabesi veya büyük puntolarla yazılmış dua kitabı, Tevrat ya da İbranice başka bir kitabı taşıyabilir. Görme engelli kişi, Şabat başlamadan önce açmış olsa bile, Şabat günü ses kayıt cihazı veya radyo kullanamaz; çünkü ‘ses yaratma’ veya ‘bir sesin duyulmasına sebep olma’ (Haşmat Kol) yasağını çiğnemiş olur.

Âmâ bir kişi, gökyüzünde Yeni Ay belirlediği zaman şükran duaları (Kiduş Levana) okumakla yükümlüdür; bu duaların gözle görülen nesnelere okunmasına rağmen. Hanuka şamdanını (menora) yakma konusunda, şükran duasını mümkünse o kişinin yerine başkalarının okuması tercih edilir. Âmâ kişi, Pesah öncesinde evde mayalı ekmek parçalarını (hamets) arayamaz; bunu aileden başka bir kişi yapmalıdır.

İşitme engeli olan kişi, Şabat günü duymasına yardımcı olacak bir kulaklık takabilir; çünkü bu, kişinin giysisinin bir parçasıymış gibi kabul edilir. Ancak sesin yüksekliğini ayarlayamaz. Eğer kulaklık ya da pili, gözlüğüne monte edilmişse, bunları Şabat süresince toplum içinde takabilir. Buna karşın bir işitme destek cihazı cepte taşınamaz; zira o durumda, kişinin bedeninin veya giysisinin bir parçası olarak kabul edilmez. Piller,

→ →
bakisi. aspx (erişim: 02. 07. 2015).

Şabat günü kullanılmak üzere bir kemere sabitlenebilir. Uygulanan kanun ilkesi, bir cihazın taşınıyor değil, giyiliyor olması ve ihtiyaç duyanın fiziksel ihtiyacına karşılık vermesidir.

İşitme engelli kişi, hafta arası günlerde, **hazan*** ve Tora'nın okunmasını duyabilmesi için sinagogda mikrofon kullanılabilir; ancak Şabat veya bayram günleri, hatta **Roş Aşana'da*** koç boynuzunun (şofar) üflenmesini duyması için mikrofon kullanılamaz. **Purim'de*****Megila'nın*** okunuşunu duyabilmesi için mikrofon kullanılabilir. İşitme engeli olan kişi, Tora ve Megila'nın okunmasını duyma emrini, bu kitapları kendisi okuyarak da yerine getirebilir.

Zekâ geriliği, öğrenme zorlukları, sara ya da başka akut veya kronik hastalıkları olan insanlar, Tora ve din âlimlerinin bütün kurallarını, ellerinden gelenin en iyisini yaparak yerine getirmelidir. ⁷³⁴

Rav Mendy Chitrik, haftalık siyasî ve kültürel gazete olan Şalom gazetesinde yayımladığı ve birinci makalesiyle aynı başlığı taşıyıp o makalenin devamı niteliğindeki ikinci makalesinde, engelli kişilerin evlilik, çocuk sahibi olma, dualar ve diğer yasal zorunluluklarıyla alâkalı çok sayıdaki etik ve pratik konuyu ele almaya devam etmiş ve şu bilgilere yer vermiştir:

“Engelli bir kişi, aile saflığı uygulamaları, evlenmek ve çocuk sahibi olması açısından, tüm Yahudilerin sahip olduğu hak, ayrıcalık ve yükümlülüklerle sahiptir. Ortopedik engeli bulunan bir kadının aile saflığı kurallarını yerine getirmesi, özel bir hassasiyet gerektirir. Ruhânî arınma havuzuna (mikve) girer ve çıkarken özel önlemler alınmalıdır. Eşinin ona refakat edebileceği gibi, erişim kolaylığı için rampa veya bir indirme kaldırma ekipmanı sağlanmalıdır. Engelli kadın mikve'nin duşuna giremiyorsa, bu son duştan vazgeçebilir, çünkü evinde zaten yıkanmıştır. Kadının engeli, kendi kendini muayene etmeye fiziksel olarak imkân vermiyorsa veya göremiyorsa, mikve öncesi bez muayenesi (bedika) başka bir kadın tarafından yapılabilir.

Engelli kişiler -engelleri, bir çocuğa bakmalarını imkânsız hale getirmiyorsa- çocuk sahibi olma mecburiyeti dâhil, bütün Yahudilerin yerine getirmek zorunda olduğu emirlere uymalıdır. Zekâ geriliği ya da akıl hastalıkları olduğu halde cinsel açıdan aktif kişilere, rutin bir şekilde doğum kontrolü veya kısırlaştırma yapılmamalıdır. Her vakayı ayrı ayrı değerlendirmek üzere uzman bir hahama başvurmak gerekir.

* Hazan: Sinagogda görev yapan din adamı, bk. Besalel, “Hazan”, a. g. e., I, 205.

* Roş Aşana (Roş Haşana): Yahudi takviminde yılbaşı olan Roş Haşana, Tışri (Eylül-Ekim) ayında başlayıp iki gün devam eder. Yahudi inancında Roş Haşana, kâinatın ve insanın kaderinin yeniden belirlenmesini ifade eder. Roş Haşana'nın en önemli özelliği, hayvan boynuzundan yapılmış şofarın üflenmesidir. Geniş bilgi için bk. Baki Adam, “Roş Haşana”, *Dinler Tarihi El Kitabı*, ed. Baki Adam, Grafiker Yayınları, Ankara, 2015, s. 103.

* Purim: Yahudilerin kurtuluş bayramıdır. Yahudi takviminde Adar ayının (Şubat-Mart) on dördünde başlar ve bir gün sürer. Geniş bilgi için bk. Baki Adam, “Purim”, *Dinler Tarihi El Kitabı*, ed. Baki Adam, Grafiker Yayınları, Ankara, 2015, s. 105.

* Megila: Rulo şeklinde döndürülerek toparlanan parşömen üzerinde el yazısı ile yazılı dinsel öyküye verilen ad. Mişna'nın Moed fazlının onuncu bölümü... bk. Besalel, “Megila (Tomar)”, a. g. e, II, 390.

³⁴ <http://arsiv.salom.com.tr/news/print/24949-Bir-ilahiyat-problemi-olarak-Yahudiligin-engellilere-bakisi.aspx> (erişim: 02. 07. 2015).

Engelli bir kadının, çocuğuna bakamayacaksa bile kürtaj yaptırmasına izin verilmez. Çocuğun bakımını toplum üstlenmelidir. Çocuğun bir kurumda bakılmasındansa, Yahudi bir çift tarafından evlât edinilmesi tercih edilir.

Engelli bir çift çocuk sahibi olamıyorsa, evlât edinmeleri tavsiye edilir. Anne ve babada fiziksel, duygusal ya da psikolojik engeller varsa bile, araştırmalar evlât edinilmiş çocukların bunlardan kötü yönde etkilenmediğini göstermiştir. Evlilik ve çocuk sahibi olma konusunda daha ayrıntılı bilgi edinmek için uzman bir dinî yetkiliye başvurmak gerekir.

Engelli erkekler, engellerinin elverdiği ölçüde günde üç kez dua etmeli ve mümkünse on erkekten oluşan grupta (minyan) dua etmek üzere sinagoga gitmelidir. Engelli erkek, dua şalını (talit) giymek ve tefilin sarmak zorundadır.

Sol kolu bir nedenden dolayı tam gelişmemiş veya felçli olan erkek, yine de tefilin'ini sol koluna sarmalıdır. Ancak sol kolu hiç olmayan erkek, tefilin'ini sağ koluna sarmalıdır.

On üç yaşını dolduran engelli erkek çocuğun **Bar-Mitsva'sını*** yapmasına yardım edilmeli, elinden geliyorsa haftanın Tora bölümünü okumak üzere çağrılmalı ve ilgili duaları etmelidir. Gerekirse bir Tora rulosu evine götürülmeli ve evinde Tora okunabilmesi için, bir **minyan*** toplanmalıdır. On iki yaşını doldurmuş olan kız çocuğu için evde kutlama yapılmalıdır.

³⁵

Son olarak Chitrik'in, makalesinde, engellilere ait özet olarak sıraladığı çeşitli Yahudi kanunu hükümlerine, hemen arkasından da engelli kişilerin bireysel, ailevi ve toplumsal yükümlülüklerine ilişkin yapmış olduğu önemli tespitlere aşağıda yer vermek istiyoruz:

“Engeli, zihinsel olmayan erkek, minyan'ın üyesi sayılır.

Engelli bir kişi, mahkemede tanıklık yapabilir.

*Engelli bir kişi, Kipur günü oruç tutmalı, **Pesah'ta*matsa*** yemeli, Roş Aşana'da şofar dinlemeli ve engelinin izin verdiği ölçüde, yetişkin bir Yahudi'nin yerine getirmek zorunda olduğu bütün emirlere uymalıdır.*

*Tekerlekli sandalyeye mahkûm olan engelli bir kişi, **şiva*** haftası boyunca yas tutma kurallarına uymalıdır.*

Tekerlekli sandalyeye mahkûm olan engelli bir kişi, talit giyip tefilin sararak, sandalyesinde (ayakta okunması gereken)

* Bar-Mitsva: 13 yaşında bir erkeğin ibadet topluluğuna kabul töreni. Geniş bilgi için bk. Besalel, “Bar-Mitsva”, a. g. e. , I, 95-97.

* Minyan: Tefila, Tora okunması, Kadiş gibi dinsel törenlerin cemaat olarak ifa edilebilmesi için 13 yaşını aşmış en az on Musevî erkeğinin mevcudiyetinin gerekliliği, bk. Besalel, “Minyan”, a. g. e. , II, 410.

³⁵ <http://www.salom.com.tr/newsdetails.asp?id=83545> (erişim: 29. 06. 2015).

* Pesah (Fisih): İsrailoğulları'nın Mısır topraklarından çıkışının anısına bir çeşit bahar festivali olarak kutlanan ve İbrani takvimine göre Nisan'ın 15'ine denk düşen bir Yahudi bayramı. Geniş bilgi için bk. Gündüz, “Pesah (Fisih)”, *Din ve İnanç Sözlüğü*, s. 305.

* Matsa: Mayalanmayı kabarmayan hamurdan yapılmış, Yisraeloğulları'nın Mısır'dan acele ile çıkarken yemiş oldukları ekmek, bk. Besalel, “Matsa (Hamursuz)”, a. g. e. , II, 389.

* Şiva: Aile yakınlarından biri vefat eden kişinin yerine getirmesi gereken görevlerden. Yaşlı kişinin yedi gün zarfında yas tutması gerekir ve işine gitmesi yasak olup; onu ziyaret etmek bir mitsvadır. Şiva yasına bayram ve Şabat günlerinde ara verilir, bk. Besalel, “Şiva (Yedi)”, a. g. e. , III, 680.

Amida* duasını dahi okuyabilir.

Görme engelli bir kişi, duayı ezbere okuyabilir.

Kısmen gören ya da hiç görmeyen bir erkek, karşıdan karşıya geçmek için, daha mikve'ye dalmayan eşinin koluna girebilir.

Kısmen gören (tam mânâsıyla âmâ olmayan) bir kişi, evlilik ya da boşanma sözleşmesi imzalamada veya başka yasal işlemlerde, tanıklık yapabilir.

Kısmen gören kişi, başkaları için Tora okuyabilir, duaları yönetebilir, hazanlık yapabilir.

Evlenmek üzere olan işitme engelli bir kişiye, evlilik sözleşmesi (ketuba) yüksek sesle okunmayabileceği gibi, işaret dili ile de okunabilir.

Sağır ve dilsiz kişiler, Yahudi bir yetişkinin uymak zorunda olduğu emirlerden muaf tutulur.

Engelli kişilerin tümü, hastanede yatıyorlarsa bile, yiyeceklerle ilgili bütün kurallara uymak zorundadır. Bu kural, sadece ağızdan beslenebilenler için geçerli olup, dışarıdan müdahale ile beslenmek zorunda olan, yani damardan, burundan veya doğrudan mideden beslenen kişiler için geçerli değildir.

Aile ve toplum bireyleri, mümkün olan her durumda engelli kişinin hayatını olabildiğince eksiksiz ve üretken bir şekilde geçirebilmesi için, destek vermek zorundadır.

Aile üzerindeki parasal ve psikolojik yükü arttırsa bile, engelli kişinin dışarıda bir kuruma gönderilmesi yerine evde bakılması tercih edilmelidir. Ancak evde bakımı mümkün kılabilmek için cemaat liderlerinin aileye yardım etmesi şarttır. Aile fertleri üzerindeki baskı o kadar yoğun olabilir ki, yardım görmedikleri takdirde, bir kuruma başvurmaktan başka çareleri kalmaz.

Engelli kişilerin sinagoğa gitmesine, talit giymesine ve tefilin sarmasına yardım edilmelidir. Engelli kişilerin, engellerinin izin verdiği oranda dua etmelerine ve emirleri yerine getirmelerine yardımcı olunmalıdır.

Engelli kişiler, hiçbir ayırım yapılmadan, toplumun tam bir ferdi olarak kabul edilip, öyle muamele görmelidir. Toplum, varolan finansal kaynaklarına göre onlara uygun tesis ve hizmetleri sunmalıdır. Engelli kişilerin sinagogdaki dualara katılması ve diğer dinî vecibelerini yerine getirebilmesi için, cemaatin parasal durumuna göre sinagogda rampa, hatta Şabat asansörü inşa edilmelidir. Engelli kadınların, normal evlilik ilişkilerinde bulunabilmesi için mikve'ye erişimleri sağlanmalıdır.

Sinagog, okul ve kütüphanelerde hiç görmeyen ya da kısmen gören kişiler için büyük punto veya braille alfabesi ile basılmış kitaplar; işitme engelliler içinse, işaret dili bilen kişiler bulunmalıdır. Okula gidemeyen fiziksel engelli çocuklara özel ders olanakları sağlanmalıdır. Özel ihtiyaçları olan engelli çocuklar için özel okullar açılmalıdır.

Bütün insanlar eşittir ve Tanrı'nın 'görüntüsünde' yaratılmıştır. Tora, engelli kişileri onurlandırmamız ve onlara saygı göstermemizi özellikle emreder (Levililer 19:14): "Duymayan birine lanet etme. Görmeyen birinin önüne engel koyma. Tanrı'dan çekin. Ben Aşem'im."

Yahudi kanunu engelli kişileri Tanrı'nın emirlerini uygulamaya konusunda

* Amida: İbadetin ayakta yapılan bölümü. Bk. Besalel "Amida (Ayakta Duruş)", a. g. e. , I, 61-62.

eşit derecede sorumlu ve yükümlü görür. Ayrıca genel anlamda din hukuku, özel anlamda ise Yahudi kanununun nüanslarına âşinâ olmayanlara pek 'merhametli' değilmiş gibi görünebilirler. Oysa işaret ettikleri, engelli kişilerin Tanrı katında diğer herkesle eşit oldukları, Yahudi toplumunun ve genel toplumun üyeleri olarak katılımlarının tam olması gerektiğidir.

Yahudiliğin gereklerine tam mânâsıyla uymak demek, engellilere karşı sadece acıma duymak ve onlarla empati kurmak değildir. Bu duygular çok içten ve gerçek olabilir; önemlidirler de. Ancak eşitlik ilkesi gözardı edildiği takdirde, inancın getirdiği sorumluluklardan muaf tutulmaya yol açarlar.

Yahudi kanununun vurgulamaya çalıştığı, toplumun bir ferdi olmanın aynı zamanda toplumun -tartıştığımız durumda Yahudi kanununun- yasa ve kurallarının getirdiği bütün zorunluluklarda aktif bir rol oynamak anlamına da gelebileceğidir. Engelli kişiler, toplumun 'eksik' üyeleri değildir. Dolayısıyla toplumun diğer üyeleri gibi kanuna tam mânâsıyla uymak zorundadırlar.

Kanun, engelli kişilerin bazı şartları yerine getirmede zorlanabileceğini dikkate alır. Bu yüzden Yahudi kanunu alanında hüküm verme yetkisi olan kişiler, engelli kişilerin Yahudi toplum yapısına katılımını sağlarken, bir yandan da kanunlara uymada karşılaşılabilecekleri zorlukları hesaplar ve dengeyi sağlamak için mücadele eder. Gerekli 'uyarlamalar' kanun kapsamı içinde yapılmalıdır ki, dinî vecibeler tam anlamıyla yerine gelebilsin.

Dinî konularda karar verme alanında, bir önceki neslin önde gelen otoritelerinden Rabi Moses Feinstein'in çok ilginç bir responsa'sını örnek olarak vermek isterim. Rabi Feinstein'a sorulan soru şuydu: Âmâ bir adam, sinagoga rehber köpeği ile birlikte gelebilir mi? Rabi Feinstein cevabında şöyle der:

- Âmâ bir kişi de herkes gibi dua etmeye mecburdur.
- Evinde dua edebilir ama herkes sinagogda dua ederken, engeli yüzünden kendini evde dua etmeye zorlanmış hissederse, üzülüp dışlandığını düşünebilir.
- Toplu halde Tora okumak gibi bazı dinî vecibeler ancak sinagogda yerine getirilebilir.
- Görme engelli pek çok kişi, rehber köpeklerine muhtaçtır.

Rabi Feinstein araştırmaya devam eder ve Talmud'da yer alan bir tartışmanın, âmâ bir kişinin sinagoga rehber köpeği ile girebileceği kararı ile sonuçlandığını keşfeder! Böylece kararını dayandıracığı temeli bulmuştur. Ancak Rabi Feinstein, köpek cemaati ürkütmesin ve rahatsız etmesin diye âmâ kişinin girişe yakın bir yerde ve sıra başında oturmaya çalışmasını önerir. Bu artık hemen bütün sinagoglarda genel bir uygulama haline gelmiştir.

Denge kurmak derken kastettiğim işte budur: Engelli kişinin katılımını kolaylaştırmanın yolunu aramak ve onu, cemaatin bütün üyeleri gibi, topluma dâhil etmek.³⁶

Belki son olarak şunu söylemeliyiz ki; Yahudilik'te yukarıdaki geniş açıklama-

³⁶ <http://www.salom.com.tr/newsdetails.asp?id=83545> (erişim: 29. 06. 2015).

larda görüldüğü üzere engelli kategorisine giren insanlara ilişkin pek çok hüküm karşımıza çıktığı gibi; her ne kadar çalışmamızı doğrudan ilgilendirmese de özürülü ya da kusurlu hayvanlarla ilgili de bazı kurallar dikkat çekmektedir. Örneğin, Tora'da geçen şu iki sözün, konumuzun anlaşılması açısından oldukça ilginç olduğunu söyleyebiliriz:

“Bir hayvanın özü varsa, topal ya da körse, herhangi bir ciddi sakatlığı varsa, onu Tanrınız Rab'be kurban etmeyin.”³⁷

“Tanrınız Rab'be herhangi bir özü, kusuru olan sığır ya da koyun kurban etmeyeceksiniz. Tanrınız Rab bundan tiksindir.”³⁸

Şu an itibarıyla Yahudi İstanbul Hahambaşılığı genel sekreteri olarak görev yapan Yusuf Altıntaş'ın engellilerle ilgili görüşünü de burada zikretmenin çalışmamıza katkı sağlayacağını düşünüyoruz. Ona göre Allah'ın yaratmasında bir noksanlık yoktur. O, her şeyi mükemmel vâreder, yaratılıştaki bizim gördüğümüz özürler, insanın kendi eliyle sebep olduğu şeylerdir. Çünkü Allah mükemmeldir, kemal sahibi olan yaratıcıdır, O'nda herhangi bir noksanlık (eksiklik) sadır olmaz. Tanrı salt iyidir, O'ndan kötü bir şey vâki olmaz.

Yusuf Altıntaş bu görüşlerine ilave olarak şuna da dikkat çekmektedir. “Artık bugün engelliler toplumda kabul görmüş durumdadır. Gerek devlet, gerekse bireyler onlara normal bir insan gibi bakmaktadır. Onlar eksikliklerini hem maddî güç olarak, hem de zihinsel olarak kapatmış durumdadırlar. Onların hayatlarını kolaylaştırıcı her şey düşünülmektedir. Bunu iki taraflı aşabilmişlerdir. Engellilere yaklaşım bizim toplumdaki (Türkiye) gibi değil...”

III. HİRİSTİYANLIĞIN ENGELLİLERE BAKIŞI

Hiristiyanlığın engellilere bakışını irdelediğimizde, en başta bu dinin kutsal metinleri ve o metinler etrafında merkezileşen birtakım yorumlardan hareketle bazı noktalara dikkat çekebiliriz. Bu bölümde elbette ki bazı İncil metinlerinden söz edecek olmakla birlikte, hem konunun anlaşılması hem de bir mukayese yapma imkânı verme açısından birtakım araştırma ve analizlere de yer vermeyi düşünüyoruz.

Öncelikle son derece dikkat çekici olması ve farklı bir yaklaşım sergilemesi açısından Hiristiyan dünyasına ait bir web sitesinde rastladığımız, Hiristiyanlığın engellilere bakışıyla alakalı şu yorumu burada aktarmak istiyoruz:

“Âdem'i Tanrı direk kendi elleriyle bir kerede yarattı ya da insan vücudu evri-

³⁷ Tesniye, 15/21.

³⁸ Tesniye, 17/1.

min sonucu oluştu. İlk haliyle o beden mükemmeldi ve ölümsüzdü, yargı günü bize verilecek cennetsel bedenlerimiz de aynı şekilde mükemmel olacaktır. İnsan ruhu nu Tanrı yarattı ve yaratıyor. Ama günümüzde Tanrı asla insan bedeni yaratmıyor. İnsan bedeni yaratma görevi Tanrı'nın çocukları olan insanlara verilmiştir. Evli çiftler birleşir ve beden yaratılır. Bu konuda O'nunla işbirliği içindeyiz. İçine ruhu koyan Tanrı'dır. Ancak Âdem ve Havva'nın düşüşünden sonra dünyaya günah ve ölüm girmiştir. Şu an bilim adamlarının da anlayamadığı bir sebepten ötürü insanlar ölmeye başlamıştır. Kısacası bedenlerimiz bozulmuş ve kusurlu olmuştur. Dolayısıyla beyindeki kusurlar zihnî engellere neden olurken, diğer organlarımızdaki kusurlar farklı engellere neden oluyor. Bu engelli doğma hali, insanoğlunun aynı ölüm gibi bir lânetidir. Sorun, en başta bedenimizi Tanrı'nın bu şekilde yaratmamış olması, bizim sonradan bozmuş olmamızdır. İşin sonunda engelli insanların da, sağlıklı insanların da ruhları Tanrı tarafından özellikle verildi, hepimiz kendi koşullarımıza ve ruhumuza ne kadar değer verdiğimizize göre yargılanacağız. Engelli insanlara verilen farklı lütuflar vardır..."³⁹

Engellilerle alâkalı yukarıda zikredilen bu bakış açısı her ne kadar bazı araştırmacılarca da desteklense de, bilhassa "Allah (Baba)'ın sadece insanı yarattığı ve günümüzde asla insan bedeni yaratmadığı" şeklindeki ifade oldukça sıkıntılı gibi durmaktadır. Zira Hıristiyan inancına göre de beden ve ruhu ile tüm insanların ve her şeyin yaratıcısı Allah'tır.⁴⁰ Ayrıca engelli doğma halinin, insanoğlunun bir laneti olarak görülmesi de tartışma konusudur.

Genelde Hıristiyanların engellileri toplumdaki dışlama ya da onları hor görme, eksik ilan etme gibi bir yaklaşıma sahip olmadıkları gözlemlenmiştir. Bunun yanı sıra engellilere yönelik olarak onları toplum hayatına kazandırma, onlara kilisede alan açma vb. gibi çalışmalar Hıristiyan dünyasında yakın tarihe kadar pek olmamış, çok nadiren görülmüştür.

Hıristiyanlığa baktığımızda, Yahudilik'te olduğu kadar ibadetler ve kurallar manzumesine çok fazla rastlanmamaktadır. Hıristiyanlara göre Hıristiyanlık daha çok kalbî (hissî) bir durum olup, kişinin doğru hislere ve düşüncelere sahip olarak yaptığı eylemler bütünüdür.

Günümüzde, Hıristiyanlığın zorunlu ibadet yönüyle kendisinden çok daha sistematik olan Yahudilik ve İslâmiyete nazaran kolay tatbik edilebilir gözükten ibadetleri vardır. Bunlar Pazar günleri kiliseye gitmek, vaftiz olmak, dua etmek ve rahiple günah itirafında bulunmak gibi sınırlı sayıda zorunluluklardır. Bu anlamda engellilere yüklenen zorunluluk, sorumluluk ve kolaylıkları araştırdığımızda önümüze net

³⁹ www.hristiyanforum.com, (erişim: 20. 02. 2015).

⁴⁰ Markos, 10/6; Vahiy, 4/9-11.

bir tablo çıkmamıştır. Yani ibadet yönü fazla detay içermeyen ve yerine göre mezhepler arasında farklı ibadet (âyin) uygulamalarının karşımıza çıktığı Hıristiyanlık'ta "engelliler için ibadet ya da dinî yükümlülükler" diye bir başlığı aramak yetersiz kalmıştır.

Engelli insanların ve aile bireylerinin engellilik durumlarını anlamlandırmada dinî inançlarını nasıl kullandıklarını ve engelli olarak başlarından geçen zorluklara nasıl tepki gösterdiklerini gün ışığına çıkarmayı amaçlayan nitelikli bir araştırmanın -ki bu araştırma ABD'de yapılmıştır- bulgularını özet olarak makalemizde aşağıda görüleceği üzere paylaşmak isteriz.

Araştırmayı yapan yazar (Linda L. Treloar) iki gruptan oluşan 30 kişiyle röportaj yapmıştır: Bunlar, farklı türden gelişim yetersizliği bulunan çocuklarına bakan 13 aile ve fiziksel engelli 9 kişidir. Bununla birlikte 8 katılımcı da yazarın çalışmasına belli noktalarda katkı sağlamışlardır. Söz konusu araştırmaya katkı sağlayan katılımcıların önemli bir çoğunluğu beyaz olup, 1998 yılında A. B. D. 'nin güney batısında yer alan büyük bir şehirde yaşamışlardır.

Katılımcılar, engellilikle ilgili ruhsal-manevî deneyimleri üzerinde etkisi olan Protestan Hıristiyan kilisesinin engelliler için ileri düzey bir kaynaştırmayı sağlaması gerektiğini önermektedirler. Hem engelli yetişkinler hem de aileler kiliseyi dinî inanç kazanımını ve gelişimini kolaylaştıran önemli bir sosyal kurum olarak görmektedirler. Fakat birkaç katılımcı kilisenin, onları konuk almaya ve onlara yardım etme açısından hazır olma durumunun ne kadar kısıtlı olduğundan bahsetmiştir. Katılımcılar, kiliseye engellilik ve dinî destek deneyimini teolojik açıdan anlaşılmasını destekleyecek uğraşlara girmesini önermektedirler. Yine katılımcılar engelliliğe ilâhî bir anlam yüklemek için kilisenin ileri düzeyde desteğine ihtiyaç duyduklarını vurgulamışlardır. Engelliliği anlamlandırmada İncil'e dair bilgi eksikliği birkaç katılımcı için manevî sıkıntıya, kilise ve Tanrı'dan uzaklaşmaya neden olmuştur. Dolayısıyla kiliseler açıkça ve doğrudan engellilikten ve bundan doğan çeşitli durumlardan birçok seviyede bahsetmelidir ki, kilise liderleri ve cemaat, engelliliğe dair teolojik bir temele sahip olabilsinler.

Araştırma, Hıristiyanların İncil tabanlı inançlarıyla engelliliği nasıl anlamlandırdıkları ve engelli olarak yaşadıklarına nasıl yaklaştıklarına özgün bir bakış getirmiştir. Bu çalışma, dinî inançların engelli insanlar ve aileleri için denge sağlayıcı bir güç olarak tanınmasına destek veren çalışmalardan biridir. Katılımcıların dinî inançları, zorluklarla başa çıkmada ve birçok olumlu yönde onlara katkı sağlamıştır.

Bu araştırmadaki engelli yetişkinler ve aile bireyleri, yaşamlarının engellilikten

kaynaklanan onca zorluğa rağmen bir amaca hizmet ettiğine inanıp, mutlu ve minnettar yaşamayı seçmişlerdir.”⁴¹

Daha önce Yahudiliğin engellilere bakışından söz ederken çalışmasına atıfta bulunduğumuz M. Miles, yine “Journal of Religion, Disability & Health” (2002, vol. 6(2/3) pp. 117-129) adlı dergide “Some Influences of Religions on Attitudes Towards Disabilities and People with Disabilities” başlığıyla yazdığı makalesinde Hıristiyanlığın engellilere bakışına ilişkin bazı hususlara vurgu yapmaktadır. Ancak internet ortamında ulaşabildiğimiz söz konusu mütalâalardan önemli bulduğumuz birkaçına burada dikkat çekmek istiyoruz.

M. Miles’in araştırmasında ifade ettiğine göre, Hıristiyan metinleri çeşitli hastalığa yakalanmış ve birtakım engelli insanların tedavilerinden bahseder. Bu hikâyeler, bazen dinî öğretinin hassas noktalarını içerir ya da İsa’nın misyonunu engelleyen bir sonucu vardır.⁴² Yani aşağıda referanslarını verdiğimiz metinlerde, İsa’nın tedavi ettiği insanlara “kimseye söyleme” dediği halde o insanların sözlerinde durmamaları ve günden güne kendisine gelen hastaların sayısında artış olması nedeniyle O’nun misyonuna engel olunmasından söz edilmektedir.⁴³ Engellilik durumuna karşı İsa’ya verilen bu mucize çağlar boyunca elde edilememiştir; ancak Hıristiyan kilisesi kayıtlarına göre engelliler için M. S. 360’ta bakım hizmetleri başlatılmıştır. Küçük Ermenistan’da Sebasteia (bugünkü Sivas) piskoposu Eustathios, insanlarda şekil bozukluğu veya engel teşkil eden hastalıklara yakalanmış kişilere hizmet etmek için bir bakımevi kurmuştur. Bunu Caesarea’lı (Kayserili) Basil tarafından yapılan hizmetler takip etmiş ve benzeri hareketler birkaç yüzyıl boyunca yavaş yavaş Batı’ya yayılmış, hattâ Kuzey-Batı Avrupa kıyılarına kadar ulaşmıştır.⁴⁴

Miles’e göre Hıristiyan teologlar uzun süre kesin cevaplara ulaşmadan “sakatlığın-engelliliğin” anlamları üzerine düşünmüştür. St. Augustine, insanlar için “zayıf fikirlilik” kavramını, “Cennet’ten düşen insan doğasının nesillere aktarımı olduğu” görüşünü desteklemek için kullanmıştır. Başka bir yerde, “zekâ geriliği olan bir kişinin İsa’ya saygı göstermesi”; St. Augustin tarafından, reenkarnasyona inananların, “zekâ geriliği olan kimselerin önceki hayatlarında çok günahkâr oldukları” şeklindeki söylemlerini yalanlamak için kullanılmıştır.⁴⁵

Yine Miles, makalesinde, reformcu Martin Luther’in, engellilik ile ilgili kendisi-

⁴¹ Geniş bilgi için bk. Linda L. Treloar, Çev. Mehmet Bahçekapılı, “Engellilik, Dini İnançlar ve Kilise: Engelli yetişkinlerin ve aile bireylerinin deneyimleri”, *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, İstanbul, 2012, sy. 27, s. 211-230.

⁴² Yeni Ahit’te (İncil) geçen metinler için bk. Matta, 9/1-8; Markos, 1/40-45, 2/1-12, 7/31-37, 8/22-26; Luka, 5/12-26.

⁴³ www.tandfonline.com/doi/abs/10.1300/J095v06n02_12#.VZ4_SF_tmko (erişim: 9. 7. 2015).

⁴⁴ www.tandfonline.com/doi/abs/10.1300/J095v06n02_12#.VZ4_SF_tmko (erişim: 9. 7. 2015).

⁴⁵ www.tandfonline.com/doi/abs/10.1300/J095v06n02_12#.VZ4_SF_tmko (erişim: 9. 7. 2015).

ne ithaf edilen “Fenâ halde özür­lü ve zaptedilemez çocuğun boğulması gerekir” şeklindeki fikirleri yüzünden bazen olumsuzca eleştirildiğini, ancak yakınlarda yapılan bir çalışmanın Luther’in bu konuyla ilgili görüşlerini ve davranışlarını yalanladığını ve bu iddiaların yanlış aktarıldığını, muhtemelen Luther’in, böyle bir çocuğun insan olup olmadığına veya insan şeklini almış şeytan olup olmadığına şüpheye düştüğünü ifade etmiştir.⁴⁶

Pauline A. Otieno, “Disability Studies Quarterly” adını taşıyan bir dergide yayımladığı “Biblical and Theological Perspectives on Disability: Implications on the Rights of Persons with Disability in Kenya” başlıklı yazısında, üzerinde durmaya çalıştığımız konu ile alakalı önemli tespitlere yer vermiştir. Biz de bu tespitlerden bir kısmına bu makalemizde işaret etmek istiyoruz.

Otieno’nun yazısında yer alan bilgilere göre; İncil, engelli olmayı bir hastalık olarak görmüştür. İncil’de adı geçen en yaygın hastalıklar körlük, sağır­lık, dilsizlik, cüzzam ve felç­tir. Görme bozukluğu, antik zamanda en yaygın fiziksel engellilik şeklidir. Yaşlılıkta görme kaybına uğrayan Isaac (Yaratılış, 27/1), Jacob (Yaratılış, 48/10), Eli (1. Samuel, 3/2, 4/15) ve Ahiya Shilomite (1. Krallar, 14/4) gibi kişiler hâricinde engelli olmanın, doğal sebeplerine Kutsal Kitap’ta değinilmez. Engellilik Tanrı’ya atfedilir. Eski Ahit yazarlarının genel görüşüne göre; Tanrı, günah­tan dolayı ya da insanların itaatsizlikleri için, kendi gazabının bir gereği olarak ihlâllerde ceza karşılığında sakatlığı getirmiştir. Engellilik, cahillik ve inançsızlığın neticesinde bir lânet olarak görülmektedir.⁴⁷

Pauline A. Otieno, görüşlerini sıralamaya şöyle devam eder: İncil, engelli olmayı bir lânet olarak ve itaatsizlik, küfür ve cehalet sonucu olarak tasvir eder. Yine İncil, günah ve özür­lülük arasındaki bağlantıyı destekler. Bu bağlantı, İncil’de geçen, “İsa yolda giderken doğuştan kör bir adam gördü. Öğrencileri İsa’ya, “Rabbî, kim günah işledi de bu adam kör doğdu? Kendisi mi, yoksa annesi babası mı?” diye sordular. İsa şu yanıtı verdi: “Ne kendisi, ne de annesi babası günah işledi. Tanrı’nın işleri onun yaşamında görülsün diye kör doğdu.”⁴⁸ sözleriyle karşımıza çıkar. İsa’nın müritleri, O’na sordukları bu soru ile sakatlığın belirtilmemiş bir günah sebebiyle olduğunu ima etmektedirler.

Yine Yuhanna’da geçen şu sözler çok enteresandır:

“İsa bundan sonra Yahudiler’in bir bayramı nedeniyle Yerus­alim’e gitti. Yerus­alim’de Koyun Kapısı yanında, İbrance’de Beytesta denilen beş eyvanlı bir havuz vardır. Bu eyvanların altında kör, kötürüm, felçli hastalardan bir kalabalık yatardı.

⁴⁶ www.tandfonline.com/doi/abs/10.1300/J095v06n02_12#.VZ4_SF_tmko (erişim: 9. 7. 2015).

⁴⁷ http://dsq-sds.org/article/view/988/1164 (erişim: 22. 01. 2015).

⁴⁸ Yuhanna, 9/1-3.

Orada otuz sekiz yıldır hasta olan bir adam vardı. İsa hasta yatan bu adamı görünce ve uzun zamandır bu durumda olduğunu anlayınca, “İyi olmak ister misin?” diye sordu.

Hasta şöyle yanıt verdi: “Efendim, su çalkandığı zaman beni havuza indirecek kimsem yok, tam gireceğim an benden önce başkası giriyor. ”

İsa ona, “Kalk, şiltene topla ve yürü” dedi.

Adam o anda iyileşti. Şiltelerini toplayıp yürümeye başladı.

O gün Şabat Günü’ydü. Bu yüzden Yahudi yetkililer iyileşen adama, “Bugün Şabat Günü” dediler, “Şiltene toplaman yasaktır. ”

Ama adam onlara şöyle yanıt verdi: “Beni iyileştiren kişi bana, “Şiltene topla ve yürü” dedi.

“Sana, ‘Şiltene topla ve yürü’ diyen adam kim?” diye sordular.

İyileşen adam ise O’nun kim olduğunu bilmiyordu. Orası kalabalıktı, İsa da çekilip gitmişti. İsa daha sonra adamı tapınakta buldu. “Bak, iyi oldun. Artık günah işleme de başına daha kötü bir şey gelmesin” dedi.⁴⁹

Bu, açıkça İsa’nın, adamın sakatlığı ve işlediği günah arasında bir bağlantı olduğunu düşündüğünü gösterir. Benzer şekilde İsa, iyileştirilmesi için çatıdan sarkıtılan felçli birine, “Oğlum, günahların bağışlandı” dedi⁵⁰ ve adamı iyileştirmeye devam etti. Bu davranış, hastayı iyileştirmeden önce, iyileşme yolundan günahın temizlenmesi olarak yorumlanabilir.⁵¹

Otieno son olarak şu yorumu yapar: Günah ve özürülük arasındaki birliktelik, engelliliğin Tanrı tarafından, işlenen günah sonucu bireye veya aileye ceza olarak verildiği şeklindeki dinî örneği onaylamaktadır. Sonuç olarak, özürülük sadece bireysel değil tüm aileyi damgalamaktadır. Bu ise, engellilerin toplumun sosyal, ekonomik, siyasal ve manevî alanlardan dışlanması anlamını taşımaktadır.⁵²

SONUÇ

Engellilik, engelli kişilerin ihtiyaç karşılama ve görevleri yerine getirme yollarını etkilemekte, dün olduğu gibi bugün de hayatımızın bir parçası olmaya devam etmektedir. Bu nedenle engellilik problemini göz ardı etmek şöyle dursun, böyle bir problem karşısında insanlık olarak ne yapabiliriz sorusuna ciddi cevaplar bulmak

⁴⁹ Yuhanna, 5/1-14.

⁵⁰ Markos, 2/1-12.

⁵¹ <http://dsq-sds.org/article/view/988/1164> (erişim: 22. 01. 2015); Ayrıca 61. dipnotta zikredilen ve yukarıda metin olarak verilen İncil’e ait sözlerin yorumları için bk. William MacDonald, *Kutsal Kitap Yorumu(Yeni Antlaşma Serisi)*, Yeni Yaşam Yayınları, İstanbul, 2000, I, 197-199.

⁵² <http://dsq-sds.org/article/view/988/1164> (erişim: 22. 01. 2015).

zorundayız.

Engellilik ile din arasında az veya çok bir ilişkiden söz edilecekse, bu durumda dinlerin, özellikle de başta İslâm dini olmak üzere ilâhî dinler arasında önemli bir konuma sahip olan Yahudilik ve Hıristiyanlığın engellilik problemine bakışı son derece önemlidir. Zira çok sayıda müntesibi olan bu iki dinin engelliliğe yaklaşımı, bu dünyayı paylaşan insanların engelliler için biçeceği rolü de belirleyecektir.

Önce Yahudilik açısından meseleye baktığımızda, sonuç yerine geçecek bazı ipuçlarını burada sıralayabiliriz.

Her ne kadar Yahudilerin büyük bir kısmı kendini “seçilmiş millet” olarak görse de, bütün insanların eşit olduğunu, kimsenin mükemmel olmadığını ve Tanrı'nın görüntüsünde yaratıldığını söylerler. Onlara göre Tora, engelli kişileri onurlandırmayı ve onlara saygı göstermeyi emreder.

Yahudi kanunları engelli kişileri, Tanrı'nın emirlerini uygulamada sorumlu ve yükümlü görür. Burada vurgulanan, Tanrı katında herkesin eşit sayıldığıdır.

Yahudi kanunlarına göre engellilerin görev ve sorumlulukları, hakları ve onlar için geçerli özel kuralları vardır. Toplumun değişim talebiyle alâkalı olarak bu kanun ve görevler değişebilir.

Yahudi kanunları, engellilerin bazı emirleri yerine getirememelerinden ötürü suçluluk duygusu taşımamaları gerektiğini ve insan olarak değerlerinin azalmayacağına da vurgular. Çünkü engelli kişiler toplumun eksik üyeleri değildir.

Engelli kişileri ellerinden ne geliyorsa onu yapmaya teşvik etmek ve dinî vazifelerini yerine getirebilmeleri için onlara yardım etmek her Yahudinin görevidir.

Bu konuda Yahudilik açısından belki söylenebilecek en son şey şudur: Yahudilerin katı dinî kurallar dünyasında engelliler kendilerine bir yer bulabilmiş; onların diğer normal insanlarla eşitliği vurgulanırken, ilâhî dinlerde hâkim olan anlayışın neticesi olarak engelliler, eksik insanlar olarak algılanmamışlardır

Hıristiyanlığın engellilere bakışına gelince; Hıristiyanlar her ne kadar onları insanlığın ortak lâneti olan kişiler şeklinde tanımlasalar da, engellileri toplumdaki tecrit etmek gibi bir tavırları olmamıştır. Fakat bununla birlikte Hıristiyanların onları topluma ve kiliseye kazandırma, engellilik problemini çözme noktasında özel çalışmalar yapma gibi üst düzeyde gayretlerine de rastladığımızı söyleyemeyiz. Yine de söz konusu meselede küreselleşen dünyaya paralel olarak yeni yeni küçük adımların atıldığını da göz ardı etmememiz gerekir.

Bu arada İncil'in pek çok yerinde geçen pasajlardan, engellilik ile günah işleminin birbiriyle ilişkilendirildiğini ve fakat bunun hemen arkasından İsa'nın sözlerinden, engelliliğin çok büyük bir problem olmadığını, önemli olanın Tanrı'yı yüceltecek işlerin peşinde koşmak olduğunu anlayabiliyoruz.

Kaynaklar:

- » Adam, Baki, "Roş Haşana", *Dinler Tarihi El Kitabı*, ed. Baki Adam, Grafiker Yayınları, Ankara, 2015, s. 103.
- » _____, "Purim", *Dinler Tarihi El Kitabı*, ed. Baki Adam, Grafiker Yayınları, Ankara, 2015, s. 105.
- » Aydın, Mehmet, "Talmud", *Ansiklopedik Dinler Sözlüğü*, Nüve Kültür Merkezi, Konya, 2005, s. 738-740.
- » _____, "Yahudilik'te İnsan Sağlığı", *Türk-İslâm Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi*, Konya, 2011, yıl: 6, sy. 12, s. 9-17.
- » Besalel, Yusuf, "Beden", *Yahudilik Ansiklopedisi*, I-III, Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın A. Ş. , İstanbul, 2001, I, 101.
- » _____, "Kaşer", *Yahudilik Ansiklopedisi*, I-III, Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın A. Ş. , İstanbul, 2001, II, 313-314.
- » _____, "Alaha", *Yahudilik Ansiklopedisi*, I-III, Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın A. Ş. , İstanbul, 2001, I, 51-54.
- » _____, "Posek", *Yahudilik Ansiklopedisi*, I-III, Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın A. Ş. , İstanbul, 2001, II, 511-512.
- » _____, "Hazan", *Yahudilik Ansiklopedisi*, I-III, Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın A. Ş. , İstanbul, 2001, I, 205.
- » _____, "Megila (Tomar)", *Yahudilik Ansiklopedisi*, I-III, Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın A. Ş. , İstanbul, 2001, II, 390.
- » _____, "Minyan", *Yahudilik Ansiklopedisi*, I-III, Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın A. Ş. , İstanbul, 2001, II, 410.
- » _____, "Bar-Mitsva", *Yahudilik Ansiklopedisi*, I-III, Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın A. Ş. , İstanbul, 2001, I, 95-97.
- » _____, "Şiva (Yedi)", *Yahudilik Ansiklopedisi*, I-III, Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın A. Ş. , İstanbul, 2001, III, 680.
- » _____, "Amida (Ayakta Duruş)", *Yahudilik Ansiklopedisi*, I-III, Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın A. Ş. , İstanbul, 2001, I, 61-62.
- » Doğan, Hatice, *Maymonides'in Hayatı ve Eserleri*, Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın A. Ş. , İstanbul, 2010.
- » Döndüren, Hamdi, "İslâm'ın Engellilere Tanıdığı Kolaylık ve Ruhsatlar", *Ülkemizde Engelliler Gerçeği ve İslâm*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2003, s. 99-124.
- » Efe, Adem, "Engelli Birey ve Ailelerinin Sorunları, Toplumdan Beklentileri ve Din", *Manevî Sosyal Hizmetler*, ed. Ali Seyyar, Rağbet Yayınları, İstanbul, 2008, s. 219-257.
- » Farsi, Moşe (Çeviri ve Düzenleme), *Tora ve Aftara (Vayikra)*, I-V, Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın A. Ş. , İstanbul, 2006.
- » Gündüz, Şinasi, "Pesah (Fısh)", *Din ve İnanç Sözlüğü*, Vadi Yayınları, Ankara, 1998, s. 305.
- » _____, "Yom Kipur", *Din ve İnanç Sözlüğü*, Vadi Yayınları, Ankara, 1998, s. 399.
- » Karagöz, İsmail, "Kur'an'ın Engellilere Yaklaşımı", *Ülkemizde Engelliler Gerçeği ve İslâm*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2003, s. 33-58.
- » Kitab-ı Mukaddes (Yeni Çeviri), Yeni Yaşam Yayınları, İstanbul, 2001.
- » Kula, Naci, "Bedensel Engellilere Yönelik Tutumlar İle Dinî Tutumlar arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma", *İslâmî Araştırmalar Dergisi*, Ankara, 2007, c. 19, sy. 3, s. 511-524.
- » _____, "Engellilik ve Din", *Diyanet Aylık Dergi*, Ankara, Mayıs 2004, sy. 161, s. 4-7.
- » MacDonald, William, *Kutsal Kitap Yorumu (Yeni Antlaşma Serisi)*, I-III, Yeni Yaşam Yayınları, İstanbul, 2000.
- » Olyan, Saul M. , *Disability in the Hebrew Bible: Interpreting Mental and Physical Differences*, Cambridge University Press, Cambridge, 2008.
- » _____, *Rites and Rank: Hierarchy in Biblical Representations of Cult*, Princeton University Press, New Jersey, 2000.
- » Sancaklı, Saffet, "Hz. Peygamber'in Engellilere Karşı Bakış Açısının Tespiti", *Manevî Sosyal Hizmetler*, Rağbet Yayınları, İstanbul, 2008, s. 179-217.
- » Treloar, Linda L. , Çev. Mehmet Bahçekapılı, "Engellilik, Dini İnançlar ve Kilise: Engelli yetişkinlerin ve aile bireylerinin deneyimleri", *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, İstanbul, 2012, sy. 27, s. 211-230.
- » Wigoder, Geoffrey, "Talmud", *Dictionnaire Encyclopédique Du Judaïsme*, Éditions Robert Lafont S. A. Paris, 1996, s. 982-988.

Web Siteleri

- » <http://www.engelliler.biz/forum/archive/index.php/t-120826.html> (25. 12. 2014).
- » <http://ozelegitimokulu.tr/gg/ENGLL%26%23304%3B-%C7COCUK-VE-A%26%23304%3BLES%26%23304%3B-SORUNLARI.html> (25. 12. 2014).
- » <http://arsiv.salom.com.tr/news/print/24949-Bir-ilahiyat-problemi-olarak-Yahudiligin-engellilere-bakisi.aspx> (02. 07. 2015).
- » <http://www.independentliving.org/docs7/miles2007.pdf> (09. 07. 2015).
- » <http://www.salom.com.tr/newsdetails.asp?id=83545> (29. 06. 2015).
- » www.hristiyanforum.com, (20. 02. 2015).
- » www.tandfonline.com/doi/abs/10.1300/J095v06n02_12#.VZ4_SF_tmko (09. 7. 2015).
- » <http://dsq-sds.org/article/view/988/1164> (22. 01. 2015).